

Yazarlar

Diğdem Soyaltın-Colella, Deniz Ş. Sert

Suriye'nin Yeniden İnşası:

AB'nin Türkiye'deki Mülteci Mekanizmasından Çıkarılabilecek Dersler

Künye

Yayımlayan

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneđi Türkiye Temsilciliđi
Cihannüma Mahallesi Mehmet Ali Bey Sokak No:12 D:4
Beşiktaş-İstanbul
contact.tr@fes.de

İçerik Sorumlusu

Tina Blohm, Director, Friedrich-Ebert-Stiftung Türkiye

Yazarlar

Diğdem Soyaltın-Colella, Deniz Ş. Sert

Dizgi

Feyza Fe.

Redaksiyon

Mert Onur, Tamer İlbuğa

Bu yayında ifade edilen görüşler, Friedrich-Ebert-Stiftung'un resmi görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. FES tarafından yayımlanan materyallerin ticari amaçlarla kullanılması, FES'in yazılı onayı olmaksızın yasaktır. FES yayınları seçim kampanyalarında kullanılamaz.

Aralık 2025

© Friedrich-Ebert-Stiftung Derneđi Türkiye Temsilciliđi
Friedrich-Ebert-Stiftung'un diğer yayınlarına buradan ulaşabilirsiniz:

➔ turkey.fes.de

Yazarlar

Diğdem Soyaltın-Colella, Deniz Ş. Sert

Suriye'nin Yeniden İnşası:

AB'nin Türkiye'deki Mülteci Mekanizmasından Çıkarılabilecek Dersler

İçindekiler

Özet	5
Giriş	5
Yöntem ve Yaklaşım	6
AB'nin Mülteci Yönetişiminde Dayanıklılık İnşa Etme Stratejileri	7
FRIT Mercek Altında: Meşruiyet, Verimlilik, Şeffaflık ve Kapsayıcılık.....	9
Sonuç ve Politika Tavsiyeleri.....	11
Referanslar	12

Özet

Avrupa Birliği (AB), özellikle Suriyeli mülteci krizinin ardından, göç ve zorunlu yerinden edilme alanındaki dayanıklılık inşası (*resilience-building*) politikalarını kapsamlı biçimde geliştirmiştir. Bu süreçte çok sayıda çalışma, AB'nin komşuluk politikası kapsamında özellikle Ürdün ve Lübnan'da izlediği politikaların etkinliğini şekillendiren faktörleri analiz etmiştir. Ancak, AB'nin en büyük insani yardım girişimi olan Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT), literatürde görece sınırlı ilgi görmüştür. Bunun temel nedenlerinden biri, Türkiye'nin resmi AB üyelik adayı konumunun, programın

uygulanmasına siyasi bir karmaşıklık katmasıdır. Bu politika analizi, FRIT mekanizmasını AB'nin mülteci yönetiminde benimsediği dayanıklılık stratejileri çerçevesinde incelemektedir. Analiz, Aralık 2024'teki rejim değişikliğinin ardından Suriyeli mültecilerin geri dönüş olasılığının yeniden gündeme gelmesiyle özel bir önem kazanmıştır. Türkiye örneğinden elde edilen bulgular, AB'nin dayanıklılık inşa stratejilerini Suriye'de uzun vadede etkili ve sürdürülebilir politikaları destekleyecek biçimde nasıl yeniden tasarlayabileceğine dair önemli politika öngörülerini sunmaktadır.

Giriş

Aralık 2024'te Şam'da Esad rejiminin düşmesiyle birlikte, Suriye için çatışma sonrası yeniden yapılanma tartışmalarının ivme kazandığı yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeniden yapılanma süreci, sıklıkla mücadelenin farklı araçlarla sürdüğü, çatışmanın yeni bir cephesi olarak tanımlanmaktadır (Hinnebusch, 2020). Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin (AB) söz konusu çabalarda dayanıklılık inşa edici bir aktör olarak rolü kritik öneme sahiptir. Fakat, AB'nin yaklaşımını sahadaki gerçeklerle ve ortaya çıkan zorluklarla daha uyumlu hale getirmesi gerekmektedir

Rejimin düşmesinden önce bile, uzmanlar ve politika çevreleri, AB'ye Suriye'de yaşam koşullarını iyileştirme ve kamu hizmetlerinin daha fazla aşınmasını önlemesi için somut adımlar atma çağrısında bulunmuştu. Bu öneriler arasında, insani yardımların daha etkili hedeflenmesi, belirli sektörel yaptırımların hafifletilmesi ve temel altyapının rehabilitasyonunun desteklenmesi öne çıkmaktaydı (Asseburg, 2020, s.6). Bu noktada AB, Suriye'nin yeniden inşasına dair yaklaşımını, mülteci krizinde geliştirdiği dayanıklılık politikalarından edindiği deneyimlerle güçlendirebilir.

2011'den bu yana devam eden Suriye iç savaşı, benzeri görülmemiş bir insani yerinden edilme ve yoğun altyapısal yıkıma yol açtı. Bu süreçte 12 milyondan fazla Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kaldı. 2015 ortalarında geldiğinde Suriyeli mülteci nüfusu 4,2 milyona ulaşmıştır (UNHCR, 2025). Mültecilerin bir kısmı Avrupa'ya ulaşmak amacıyla Akdeniz üzerinden tehlikeli yolculuklara çıkarken, büyük çoğunluğu Suriye'nin komşu ülkelerinde özellikle Türkiye, Ürdün ve Lübnan'da kalmıştır.

AB, artan Suriyeli mülteci sayısına yanıt olarak farklı politikalar benimsemiş, ancak bu politikalar sıklıkla eleştirilmiştir. Eleştiriler, AB'nin sınır kontrolünü AB

dışındaki ülkelere dışsallaştırması ve mültecilerin Avrupa topraklarına ulaşmasını engelleme sorumluluğunu büyük ölçüde ev sahibi ülkelere devretmesi üzerinde yoğunlaşmıştır (Pacciardi & Berndtsson, 2022; Moreno-Lax & Lemberg-Pedersen, 2019; Curzi, 2016). Birçok araştırmacı, mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin çoğunlukla sınırlı devlet kapasitesine (limited statehood) ve istikrarsız siyasal düzenlere (contested orders) sahip bölgelerde konumlandığına dikkat çekmiştir. Bu durum, AB'nin mülteci yönetimi yaklaşımlarının, dayanıklılık ve insani yardım politikalarının sınırlarını tartışmaya açmıştır (Magen & Richemond-Barak, 2021; Stollenwerk vd., 2021; Huber & Woertz, 2021; Özçürümez, 2021; Okpanachi & Kanuert, 2023). Buna karşılık, en fazla sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye örneği, görece güçlü devlet kapasitesi ve görece siyasi istikrarı ile bu ülkelere ayrılmaktadır. Ancak, Türkiye'nin aynı zamanda resmi bir AB üyelik adayı olması, akademik ve politik tartışmaların çoğunlukla siyasi faktörlerle sınırlı kalmasına yol açmıştır (Lehner, 2019; Saatçioğlu, 2019; Sönmez & Kırık, 2017; Ulusoy & Battjes, 2017; Üstübcü, 2019).

Bu politika notu, mevcut tartışmalardan ziyade, AB tarihindeki en kapsamlı insani yardım girişimi olan Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) üzerinden yapılan bir incelemeye dayanmaktadır. Çalışma, FRIT'in Türkiye'nin mültecilere ev sahipliği yükünü hafifletirken, Suriyeli mültecilerin kendi kendine yeterliliklerini nasıl desteklediğini incelemektedir. Bunu yaparken mülteci yönetiminin temel boyutları olan meşruiyet, verimlilik, şeffaflık ve kapsayıcılık (Stollenwerk vd., 2021) ilkelerine odaklanmaktadır. Amacımız, FRIT'in uygulanmasından elde edilen dersleri eyleme dönüştürülebilir politika önerilerine çevirerek, AB'nin Suriye'nin çatışma sonrası yeniden inşasındaki rolünü güçlendirecek stratejik bir yol haritası ortaya koymaktır.

Bir sonraki bölümde, araştırmanın yöntem ve yaklaşımı açıklanmaktadır. Ardından, AB'nin dayanıklılık stratejilerinin ev sahibi ülkelerde mültecilerin kendi kendine yeterliliğini nasıl teşvik ettiği inceliyoruz. Üçüncü bölüm, FRIT mekanizmasına ilişkin ampirik bulguları sunmakta ve

uygulama sürecinde karşılaşılan temel zorlukları tartışmaktadır. Son olarak, AB'nin Suriye'nin çatışma sonrası yeniden inşasında etkili, kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalar geliştirmesine katkı sağlayacak somut politika önerileri sunulmaktadır.

Yöntem ve Yaklaşım

Bu çalışma kapsamında masa başı araştırmalar, sahada yapılan gözlemler ve Türkiye'deki göç yönetişiminin paydaşlarıyla yapılan gayri resmi görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Masa başı araştırmamız, AB kurumları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum aktörleri tarafından üretilen raporlar, akademik tezler ve politika belgelerini incelemeye odaklandı; bu sayede, tekrar eden temaları, karşılaşılan zorlukları ve politika boşluklarını belirleyebildik. Ayrıca Türkiye ve AB üzerine çalışan akademik araştırmacılar olarak, FRIT tarafından finanse edilen projelerin gelişimini ve uygulamalarını yakından takip etme fırsatımız oldu. Bunu tamamlayıcı olarak, 2021–2023 yılları arasında yaklaşık bir düzine paydaşla gayri resmi görüşmeler gerçekleştirdik: dört uzman, altı STK uygulayıcısı ve iki politika yapıcı/yönetici. Bu görüşmeler resmi mülakat formatında olmasa da genellikle belgelerde yer almayan değerli saha perspektifleri sağladı ve AB-Türkiye ortaklığının hem operasyonel zorluklarını hem de daha geniş siyasi bağlamını anlamamıza olanak tanıdı. Bu çoklu yöntem yaklaşımı sayesinde, FRIT'in güçlü yönlerini, sınırlılıklarını ve istenmeyen sonuçlarını eleştirel bir şekilde analiz eden bütüncül bir çalışma sunabildik.

AB'nin Mülteci Yönetişiminde Dayanıklılık İnşa Etme Stratejileri

Uzun bir süre boyunca, demokrasi teşviki ve devlet inşası, AB'nin yakın çevresindeki yönetim sorunlarını çözmenin başlıca araçları olarak görülmüştür. (Barques & Morillas, 2021). Ancak bu yaklaşım artık hem etkisiz hem de gayrimeşru olarak değerlendirilmektedir. (Dandashly & Noutcheva, 2019; Bieber, 2019; Mendelski, 2015). 2016 tarihli AB Küresel Stratejisi (EUGS), bu bağlamda dayanıklılık inşasını, AB'nin kriz yönetimi politikalarına yeni bir yaklaşım olarak sunmuştur. (Stollenwerk vd., 2021; Barbé & Morillas, 2019; Korosteleva & Flockhart, 2020; Tocci, 2020). EUGS, dayanıklılığı (resilience) "devletlerin ve toplumların reform yapma, iç ve dış krizlere karşı direnme ve bu krizlerden toparlanarak çıkma yeteneği" olarak tanımlamaktadır." (EUGS 2016, s. 23). Strateji, kapasite geliştirme süreçlerinde yerel toplulukları ve bireyleri merkeze yerleştirmekte (Korosteleva & Flockhart, 2020, s.158); yerel sahiplenmeyi ve ihtiyaçlara göre uyarlanmış yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Dayanıklılık inşası, uzun vadede ihtiyaçları, kırılabilirlikleri ve riskleri azaltmak için yerel kurumların kapasitesini oluşturmayı veya güçlendirmeyi amaçlamaktadır. AB, dayanıklı toplumlar inşa etmede, yerel topluluklar, sivil toplum, yerel otoriteler, araştırma kurumları ve özel sektör ile yakın iş birliği yapmanın kritik önemini kabul etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2013).

Dayanıklılık, göç ve zorunlu yerinden edilme alanında son yıllarda sıkça kullanılan bir kavram hâline gelmiştir (Anholt & Sinatti, 2020). AB, bu çerçevede özellikle göçmenlerin ve mültecilerin menşe ve transit ülkelerine odaklanmıştır (AB Dış İlişkiler Servisi, 2016, s. 27). AB'nin dayanıklılık stratejileri, 2011'de başlayan ve Avrupa'ya kitlesel bir mülteci akınına yol açan Suriye iç savaşı sırasında ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Yapılan çalışmalar, AB'nin göç ve mülteci krizine güvenlik kaygılarıyla hareket eden geçici çözümler sunduğunu ve insani veya koruma ihtiyaçlarından ziyade kontrol odaklı politikaların ağırlık kazandığını ortaya koymuştur (MEDAM, 2022). Birçok araştırmacı ve politika uzmanı, AB'yi etkili göç yönetişimini teşvik etmek için kapasitelerini geliştirmek yerine, sorumluluğu mültecilere ve onları ağırlayan devletlere yüklemek ve bu ülkelerin istikrarını tehlikeye atmakla eleştirmiştir (Anholt & Sinatti, 2020; Fakhoury, 2019; Scott-Smith, 2018). Bununla birlikte, AB'nin ev sahibi toplumlardaki insani ihtiyaçları karşılamak için sürdürülebilir politikaların geliştirilmesine önemli katkılarda bulunduğu da vurgulanmalıdır.

AB'nin dayanıklılık politikalarının daha etkili sonuçlar doğurabilmesi için belirli koşulların varlığı gerekmektedir. Bu koşullar arasında toplumsal güven, devlet ve devlet dışı yönetim aktörleri ile kurumlarının meşruiyeti ve etkili, adil

ve kapsayıcı yönetim kurumları yer almaktadır (Stollenwerk vd., 2021). Bu koşulların geçerliliği, özellikle Libya, Lübnan, Ürdün, Suriye ve Yemen gibi, AB'nin güney komşuluğunda sınırlı devlet kapasitesine sahip ve tartışmalı düzenlerin bulunduğu bölgelerde incelenmiştir (Youngs, & Zihnioğlu, 2021; Magen & Richemond-Barak, 2021; Stollenwerk vd., 2021; Huber & Woertz, 2021; Özçürümez, 2021; Okpanachi & Kanuert, 2023). Buna karşın, bu stratejiler henüz AB'nin Türkiye'deki FRIT bağlamında kapsamlı bir şekilde analiz edilmemiştir.

FRIT, Türkiye'nin mültecilere ev sahipliği yapma kapasitesini artırarak Avrupa'ya yönelik düzensiz göçü engellemeyi amaçlayan AB-Türkiye Mutabakatı sonucunda 2016 yılında oluşturulmuştur. Mutabakat, özellikle Ankara'nın Yunanistan'a girmeye çalışan düzensiz göçmenleri geri alma taahhüdünü güvence altına almıştır. Karşılığında AB, Türkiye'den gelen Suriyeli mültecileri bire bir esasına göre yeniden yerleştirmeyi ve FRIT kapsamında Suriyeli göçmen toplulukları için Türkiye'ye 6 milyar Avro yardım ödemeyi taahhüt etmiştir.

FRIT çerçevesine ek olarak, farklı dönemlerde ilave yardımlar da sağlanmıştır: 2011–2016 arasında mülteci yardımları için 345 milyon Avro, 2020'de 535 milyon Avro köprü finansmanı, 2021–2023'te 3 milyar Avro, 2024'te 520 milyon Avro ve 2027'ye kadar ek 2 milyar Avro. Avrupa Komisyonu (2024), 2011'den bu yana Türkiye'deki mültecilere tahsis edilen toplam AB yardımının 12,5 milyar Avro olduğunu bildirmektedir.

AB'nin göç yönetişimini FRIT kapsamında inceleyen çalışmalar, AB-Türkiye ilişkilerinin mevcut durumu nedeniyle yapılan teknik ve insani yardımların siyasetin gölgesinde kaldığını ve güvenilir ile öngörülebilir sonuçlar üretmediğini vurgulamıştır (Lehner, 2019; Üstübcü, 2019; Saatçioğlu, 2016; Sönmez & Kırık, 2017; Ulusoy & Battjes, 2017). Bu bağlamda, AB, Türkiye'nin AB üyelik sürecini liberal demokratik kriterlere uyumundan ziyade, Avrupa'ya mülteci akınına durdurmadaki başarısıyla ilişkilendiren politikası nedeniyle eleştirilmiş (Ulusoy, 2025; Sert, 2022; Arıner & Kader, 2022; Saatçioğlu, 2019), AB-Türkiye Mutabakatı, Brüksel'in göç krizini AB sınırları dışında çözmesini sağlayan bir dışsallaştırma aracı olarak değerlendirilmiştir (Ulusoy et al., 2025; Pries & Zulfikar Savcı, 2023; Casaglia & Pacciardi, 2022; Afailal & Fernandez, 2018; Üstübcü & İçduygu, 2018). İnsan hakları örgütleri, bu mutabakatın Yunan adalarındaki mülteci kamplarında aşırı kalabalığa ve insan onuruna aykırı koşullara yol açtığı için altını çizmiştir (Human Rights Watch, 2016).

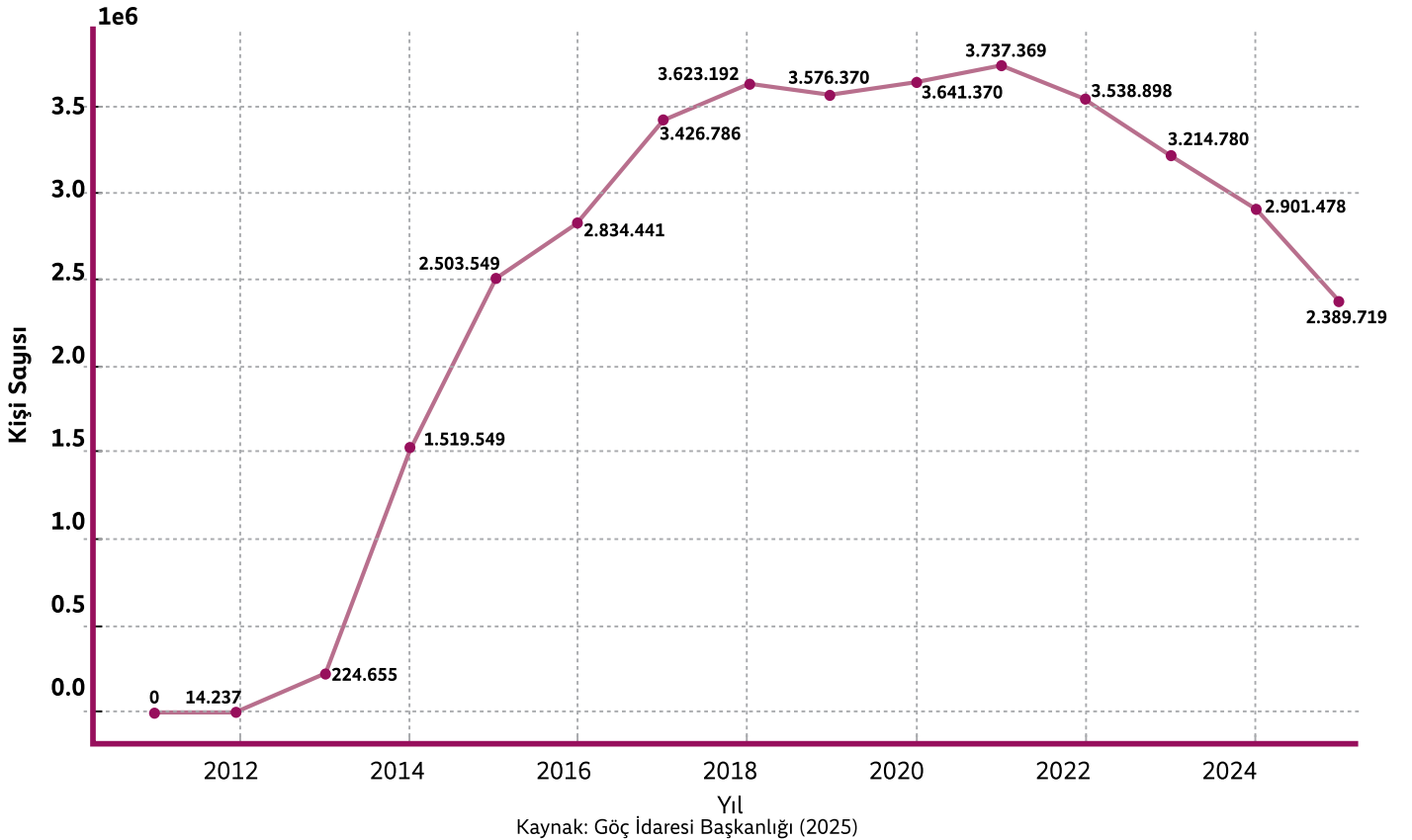
AB-Türkiye Mutabakatı aynı zamanda AB'nin mülteci krizinin yönetimi için Türkiye'ye olan bağımlılığını artırmış ve sürecin siyasallaşmasına yol açmıştır. Bu süreçte Ankara, Brüksel'den tavizler almak ve Orta Doğu'daki jeopolitik ajandasını güçlendirmek için müzakere gücünü sık sık kullanmıştır (Soyaltin-Colella vd. 2022; Dempsey & McDowell, 2019) Örneğin, 2019'da Türk hükümeti, Suriye'de bir güvenli bölge oluşturulmadığı takdirde sınırlarını açarak Suriyeli mültecilerin Batı ülkelerine göç etmesine izin verme tehdidinde bulunarak AB üzerinde baskı kurmuştur. İdlib yakınlarında ve Fırat Kalkanı Harekatı ile güvenliği sağlanan bölgelerde 'sözde' güvenli bölgeler oluşturulmasının ardından hükümet, 500.000'den fazla mültecinin gönüllü olarak Suriye'ye döndüğünü iddia etmiştir (Anadolu Ajansı, 2022). Ancak raporlar (Human Rights Watch 2022; Fröhlich 2018), resmi makamlarının yüzlerce Suriyeli mülteciyi gözaltına aldığını ve Suriye'deki güvenli olmayan koşullara zorla sınır dışı ettiğini göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Akkad v. Türkiye kararında, Geri Gönderme Merkezlerinde tutulan göçmenlerin, geri gönderme (refoulement) riskine rağmen Suriye'ye geri gönderilmesi politikasını eleştirmiştir (Ovacık

vd., 2024). Bu uygulama, Türk hükümeti Avrupa'nın dışsallaştırılmış sınırlarının koruyucusu olma rolünü kabul etmiş olsa da AB'nin dışsallaştırma politikalarını yansıtan bir uygulama olarak görülmektedir (Sert & Alparlan, 2022).

AB-Türkiye göç mutabakatının, Ege Denizi üzerinden düzensiz göçü önemli ölçüde azalttığına inanıldığı için bazı olumlu sonuçlar doğurduğunu da belirtmek gerekir (Muftuler-Bac, 2022; Mandıracı, 2020; Albanese, 2021). Geri kabul programı kapsamında, 2023 yılına kadar 37.743 Suriyeli AB ülkelerine yeniden yerleştirilmiştir (İneli-Ciger vd., 2024). Ancak bu sayı, Türkiye'de (2025 Ekim ayı itibarıyla) geçici koruma statüsüne sahip 2,4 milyon Suriyeli (bknz. Grafik 1) de dahil olmak üzere zorla yerinden edilmiş 4 milyon kişiyle karşılaştırıldığında önemsiz kalmaktadır. FRIT mekanizmasının Türkiye'deki Suriyelilerin yaşam koşullarını iyileştirme hedefine rağmen, AB-Türkiye Mutabakatı'nın aşırı siyasallaşmış doğası nedeniyle etkinliği büyük ölçüde keşfedilmemiş durumdadır. Bu nedenle bu politika notunda FRIT'i merkez altına alıyoruz.

Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Dağılımı (2011-2025)

Grafik 1

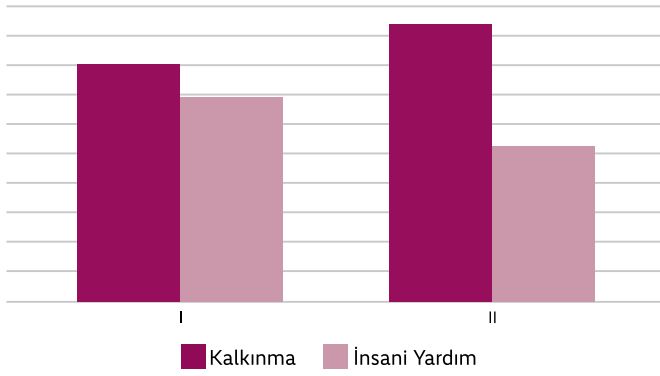

FRIT Mercek Altında: Meşruiyet, Verimlilik, Şeffaflık ve Kapsayıcılık

FRIT'in temel amacı, toplam 6 milyar Avroluk mali destekle Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak ve kendi kendilerine yeterliliklerini teşvik etmektir. Program, eğitim, sağlık, sosyal entegrasyon ve altyapıya odaklanan projelerle insani yardım ve kalkınma desteği sunmayı hedefliyordu.

FRIT'in İki Dönemi

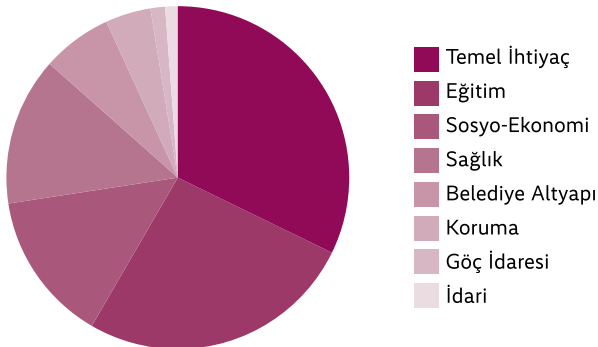
Grafik 2

Fonları iki eşit dilim halinde tahsis edildi. İlk dilim (3 milyar Avro) 2017 sonuna kadar sözleşmeye bağlandı fakat COVID-19 salgını nedeniyle uygulama takvimi uzatıldı. Faz I bütçesinin 1 milyar Avrosu AB bütçesinden, 2 milyar Avrosu üye devletlerden sağlandı ve özellikle insani yardım ve kalkınma projelerine yönlendirildi. 1,4 milyar Avroluk insani yardım, Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) ve Eğitim için Şartlı Nakit Transferi (CCTE) gibi programlar aracılığıyla temel ihtiyaç desteği ve sağlık-eğitime erişimi destekledi. Kalan 1,6 milyar Avroluk kalkınma fonu ise okul ve sağlık merkezi inşası, mesleki eğitim ve beceri geliştirme projelerine tahsis edildi.

Fonların Tahsis Edildiği Alanlar

Grafik 3

İkinci dilim (3 milyar Avro) ise 2018'de onaylanmış ve 2019 sonuna kadar taahhüt edildi. Bu dönemde, kaynakların 2 milyar Avrosu mültecilerin sosyo-ekonomik, eğitim ve istihdam beklentilerini iyileştirmeye yönelik kalkınma projelerine, kalan 1 milyar Avro ise insani yardım için kullanıldı. Faz II, acil yardımdan uzun vadeli entegrasyona geçişi yansıtacak şekilde, sürdürülebilir geçim kaynaklarını ve toplumsal entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlandı (Avrupa Komisyonu, 2024).

FRIT kapsamında toplam 105 proje finanse edilmiştir; bunların 62'si insani, 43'ü ise kalkınma odaklıdır (Avrupa Komisyonu, 2025). Projelerin 2025 yılına kadar tamamlanması planlanmıştır. Ancak FRIT projeleri hem planlama hem de uygulama aşamalarında bir dizi önemli zorlukla karşılaşmış ve bu durum AB'nin Türkiye'deki mültecileri yönetmeye yönelik politikalarının etkinliğini sınırlamıştır. Bu zorlukları aşağıda dört ana başlık altında özetliyoruz.

1. Kısa vadeli çözümler ve zayıf meşruiyet

FRIT mekanizması, mülteci yönetiminde insani yardım ile kalkınmayı dengelemeyi amaçlıyordu. Faz I döneminde öncelik acil yardımdayken, Faz II ile kalkınmaya doğru bir kayış yaşandı. Ancak bu geçiş, doğrudan nakit desteğine verilen önemin azalması nedeniyle çeşitli direnişlerle karşılaştı. Stratejik olarak insani yardımdan kalkınma girişimlerine kayış, mülteciler arasında kendi kendine yeterlilik ve dayanıklılığı teşvik etme hedefini öne çıkarmış olsa da insani yardımdaki azalma, temel ihtiyaç desteğinin meşruiyeti ve yeterliliği konusunda endişelere yol açtı.

Suriyeli mülteciler için doğrudan yardım seviyelerinin düşmesi, ESSN gibi programların yalnızca asgari düzeyde mali destek sunmasına neden oldu; birçok mülteci, yurtdışındaki ailelerine veya kayıt dışı çalışmaya yönelmek zorunda kaldı. Kalkınma, istihdam ve entegrasyon zorlukları yeterince ele alınmadı; bu nedenle birçok mülteci ekonomik fırsatlardan ve yasal korumalardan mahrum kaldı (Petillo, 2023). Resmi işgücü piyasasına erişim konusundaki tereddüt, çabaların mültecilerin yaşam koşullarını ve kamu hizmetlerine erişimini iyileştirme üzerindeki etkisini sınırladı (Akçapar & Simsek, 2018; Aras & Duman, 2019; Baban et al., 2017; Memişoğlu & Ilgıt, 2017).

Donörler açısından ise AB, FRIT projeleri aracılığıyla Türkiye'deki mültecilere kısa vadeli nakit desteği sağlamaya çalıştı, ancak mültecilerin işgücü piyasasına katılımını ve sosyal içermesini etkileyen koşulları da dikkate alarak insani yardımı siyasi ve ekonomik çıkarlarla uyumlu hale getirdi. Örneğin, FRIT'in temel taşlarından olan ESN programı, büyük ölçüde bütçe verimliliği, genel gider maliyetleri ve piyasa odaklı uygulamalara odaklandı (Küçükaya, 2024).

Sonuç olarak, AB'nin nakit temelli yardımı kısa vadeli bir rahatlama sağlasa da, sosyal uyumu ve sürdürülebilir entegrasyonu teşvik etmekte yetersiz kaldı. Bu yaklaşım, uzun vadeli toplumsal sürdürülebilirliğe katkıda bulunamadı ve mülteciler için yeni kırılma noktaları yaratarak, ele almayı amaçladığı yapısal eşitsizlikleri sürdürdü. Bir Türk yetkilinin kişisel yazışmasında vurguladığı gibi, FRIT "Belçika patates kızartmasına" benzetilmiş: "Sizi kısa vadede tok hissettiriyor ama uzun vadede beslemiyor."

2. Parçalanmış yönetim ve verimsizlik

FRIT'in uygulanması, BM ajansları, uluslararası STK'lar, yerel STK'lar ve yerel yönetim kurumları da dahil olmak üzere karmaşık bir uluslararası ve yerel aktörler ağına dayanıyordu. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR), Dünya Gıda Örgütü (WFP), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Bankası gibi diğer kuruluşlar ve yerel STK'lar, hukuki yardım, bağımsız izleme ve politika geri bildirim döngüleriyle ilgili faaliyetlerini koordine etmek için yoğun bir ağa entegre olmuş durumdaydı. 35'ten fazla kuruluş, 172 sahada yaklaşık 2.000 projeyi yönetmeye girişti. (Landell Mills 2021; Pries & Zulfikar Savci, 2023). Bu çeşitlilik verimliliği artırmayı ve mültecilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlasa da görevlerin tekrarlanmasına ve karmaşıklığa yol açtı. (Erdogan, 2017; Baban et al., 2017; Zihnioğlu & Dalkıran, 2022; Kayaoglu, 2020; Şanlıer, 2022). Donör (AB) ile yerel alıcılar arasında çok sayıda aracının bulunması da gecikmeleri ve kötü yönetimi artırdı. Daha da önemlisi, fonların çoğu idari maliyetlere gitti ve bazılarının "verimsizlik ekosistemi" olarak adlandırıldığı bir yapı yarattı (Şanlıer, 2022).

3. Şeffaf olmayan fon tahsisi ve düşük şeffaflık

FRIT kapsamında ulusal makamlarca yapılan fon tahsisinin şeffaf olmayan doğası, uygulanmada önemli bir zorluk olarak kaldı. Sadece belirli taraflar özel projeler hakkında bilgilendirildi ve fon tahsisatları kurum tarafından önceden belirlendi. (Şanlıer 2022, s.36). Anlaşmalar genellikle açık bir tartışma, parlamento denetimi veya net bir hesap verebilirlik olmaksızın uygulandı. İkinci dilimde proje hazırlığı iyileşmiş olsa da fon tahsisi şeffaf olmayan bir şekilde kaldı ve mali veri talepleri ulusal makamlar

tarafından sık sık reddedildi. (İneli-Ciger vd., 2024, s.6). Bu nedenle FRIT'in etkisini değerlendirmek için kamuya açık hiçbir veri bulunmamaktadır (Avrupa Sayıştay 2024, s.42). Bugün, FRIT kapsamında verilen fonların mültecilere etkisi ve ne ölçüde doğrudan fayda sağladığı büyük ölçüde bilinmiyor.

4. Daralan sivil alan ve kapsayıcılık

AB'nin Türkiye'deki mültecileri yönetmeye yönelik politikalarının ve özellikle FRIT projelerinin uygulanmasını etkileyen bir diğer önemli unsur, Türkiye'deki siyasi rejim değişikliğidir. Özellikle 2018'den itibaren parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine geçişle sivil alana müdahaleler artmıştır (Adar & Seufert, 2021). Bu süreçte, sivil aktörlerin özerkliğini kısıtlayan yeni yasalar sonucunda STK'ların operasyonel alanı önemli ölçüde daralmıştır (Boztaş, 2019; Longton, 2017). Terörle mücadele ve mali düzenleme gerekçeleriyle birçok bağımsız STK denetimlere tabi tutulmuş, çalışma izinlerini kaybetmiş veya Suriyeli yardım çalışanlarının sınır dışı edilmesiyle karşılaşmıştır. STK personeline yönelik polis gözetimi ve çalışma izni kontrolleri, insani yardım kuruluşlarının karşılaştığı zorlukları daha da belirginleştirmiştir. Bu süreçte, uluslararası STK'ların yerini giderek devlete bağlı kuruluşlar almış; hükümetin göç yönetimi üzerindeki kontrolü artarken projelerin kapsayıcı niteliği daralmıştır.

Çeşitli sivil aktörlerin kamusal işbirliğine veya kaynaklara eşit olmayan erişimi, yerel ajansların yönetim süreçlerine dahil edilmesini engellemiştir. AB'nin, özellikle artan otoriterliğin Türkiye'deki sivil toplum üzerinde genel bir baskı yarattığı bir dönemde, proje sorumluluklarını ulusal makamlara devretmeye yönelmesi (Avrupa Sayıştay 2024, s.15), Türkiye'nin mülteci yönetiminde eşitlik, çeşitlilik ve kapsayıcılık konularına ilişkin endişeleri giderek daha önemli hâle getirmiştir.

Sonuç ve Politika Tavsiyeleri

Bu politika notu, mülteci dayanıklılığını artırmayı amaçlayan FRIT'i kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Analizimiz, insani yardım, entegrasyon politikaları ve siyasi stratejiler arasındaki dengeyi sağlamadaki karmaşıklıkları vurgulamakta ve AB'nin mali yardım ve mülteci politikasının faydalı olmasına rağmen, bu zorlukları tam olarak ele almakta yetersiz kaldığını göstermektedir. FRIT'in hem acil insani yardım hem de uzun vadeli kalkınma sağlama hedefi, karmaşık ve bazen çelişkili sonuçlar doğurmuştur. Okullar ve sağlık merkezleri gibi altyapı projeleri umut verici sonuçlar ortaya koysa da istihdam ve sosyo-ekonomik entegrasyon çabaları geride kalmış; sınırlı yerel sahiplenme ve şeffaflık eksikliği, mülteciler, sivil aktörler ve devlet kurumları arasındaki güveni zayıflatmıştır. Bu çerçevede, Suriye'nin yeniden inşası sürecinde, Türkiye deneyiminden çıkarılan dersler önemli çıkarımlar sunabilir.

Türkiye'den farklı olarak, Suriye uzun süreli bir çatışmanın ardından devlet kurumlarını ciddi şekilde zayıflamış olarak çıkmaktadır. Suriye Ortak Hasar Değerlendirmesi (DA) (Dünya Bankası, 2022), çatışmanın yol açtığı hasarın kapsamlı bir analizini sunmuştur. Rapor, 14 şehir ve 11 sektörü kapsamakta ve toplam hasarın 8,7 ila 11,4 milyar dolar arasında olduğunu tahmin etmektedir. En çok etkilenen alanlar fiziksel altyapı (%68), sosyal sektörler (%30) ve kesişen sektörler (%2) olarak sıralanmıştır. Fiziksel altyapıda tarım sektörü, özellikle sulama sistemi hasarı nedeniyle en büyük kaybı yaşamış; bunu ulaştırma (%22) ve elektrik (%18) izlemiştir. Sosyal sektörlerde ise konut (%86) hasarın en büyük payını oluştururken, bunu sağlık (%13) ve eğitim (%1) takip etmiştir. Kesişen sektör hasarının %97'si çevre sektöründe yoğunlaşmış, moloz ve elektronik atık yönetimiyle ilgili ciddi maliyetler ortaya çıkmıştır. En yüksek hasar seviyelerine sahip şehirler Halep, İdlib, Humus ve Rakka olmuş; özellikle konut ve elektrik altyapısı büyük zarar görmüştür. Yol ve diğer ulaşım altyapısına verilen zarar, temel hizmetlere erişimi sınırlamış, aynı zamanda ormansızlaşma, moloz birikimi ve çevre kirliliği gibi ciddi çevresel etkiler yaratmıştır. Hasar değerlendirilmesi, yerinden edilmiş nüfusların desteklenmesi ve refahın iyileştirilmesi için, özellikle konut, sağlık ve eğitim gibi temel sektörlerde acil onarım ve iyileştirme ihtiyacını vurgulamaktadır.

Dolayısıyla, büyük bir donör olarak AB'nin, jeopolitik çekişmeler ve rakip çıkarılara sahip çok sayıda aktörün varlığıyla karmaşıklaşmış olsa da Suriye'de oynayacağı büyük bir rol bulunmaktadır. AB, Suriye'nin yeniden inşasındaki rolüne hazırlanırken, "alınan dersler" yaklaşımını benimsemek, meşruiyetini, verimliliğini ve sürdürülebilir değişimi teşvik etme kapasitesini artırabilir.

Bu nedenle aşağıdaki politika noktalarını tavsiye ediyoruz:

1. AB, yardım yöntemlerinde ani değişikliklerden kaçınmalı ve acil durum yardımından sürdürülebilir kalkınmaya kademeli bir geçiş sağlamalıdır. İnsani yardımı kalkınma girişimleriyle birleştiren hibrit bir model hem acil ihtiyaçları hem de uzun vadeli istikrarı destekleyerek, meşruiyeti güçlendirir ve geçiş sürecini daha sağlam bir zemine oturtabilir.
2. AB, Suriye'deki ulusal, yerel ve sivil ortaklar arasındaki koordinasyonu güçlendirmeli ve uygulamadaki aksaklıkları gidermek için roller ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlamalıdır. Merkezi bir koordinasyon organı, bilgi paylaşımını kolaylaştırabilir, idari yükleri azaltabilir ve yeniden inşa çabalarının daha uyumlu ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayabilir.
3. AB'nin fonlama mekanizmaları, kamu denetimine izin veren şeffaf yönetim prensiplerini benimsemelidir. Fonların gerçek zamanlı takibi için mekanizmalar kurmak ve bağımsız üçüncü taraf denetimleri yapmak, paydaşlar arasında güveni artırabilir ve şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlayabilir.
4. AB, yerel kapasite geliştirmeye ve Suriyeli yerel yetkililer ile STK'ların yeniden inşa projelerinin planlanmasına, uygulanmasına ve izlenmesine katılımına öncelik vermelidir. Yerel paydaşlara sivil alan sunan bir yardım ekosistemi, kapsayıcılığı ve toplumsal güveni sağlayabilir.

Yazarlar

Diğdem Soyaltın-Colella Birleşik Krallık'ta Aberdeen Üniversitesi'nde Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Doktorasını Freie Universität Berlin'de siyaset bilimi üzerine tamamlamış, ardından Stockholm Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak, Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından yürütülen projelerde danışman olarak çalışmıştır.

Deniz Ş. Sert, Özyeğin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır ve bölüm başkanlığı görevini yürütmektedir. Doktorasını CUNY Graduate Center'da (Siyaset Bilimi, 2008), yüksek lisansını ise London School of Economics'te Avrupa Birliği Politikaları alanında (2001) tamamlamıştır.

Referanslar

- Adar, S., & Seufert, G. (2021, April). *Turkey's presidential system after two and a half years* (SWP Research Paper 2021/RP02). Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP). <https://doi.org/10.18449/2021RP02>
- Afailal, H., & Fernandez, M. (2018). The externalisation of European borders: The other face of coloniality Turkey as a case study. *Athens Journal of Mediterranean Studies*, 4(3), 215–222.
- Akçapar, S. K., & Simsek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176–187. <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1323>
- Albanese, D. (2021). The renewal of the EU-Turkey migration deal. *ISPI*. <https://www.ispionline.it/en/publication/renewal-eu-turkey-migration-deal-30509>
- Anadolu Ajansı (2022). İçişleri Bakanı Soylu: Şu Ana Kadar 529 Bin Suriyeli Kardeşimiz Geri Döndü. Ekim 20. Available in Turkish at: <https://bit.ly/3PTApJA>.
- Anholt, R., & Sinatti, G. (2020). Under the guise of resilience: The EU approach to migration and forced displacement in Jordan and Lebanon. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 311–335. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2019.1698182>
- Aras, B., & Duman, Y. (2019). I/NGOs' assistance to Syrian refugees in Turkey: Opportunities and challenges. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21(4), 478–491. <https://doi.org/10.1080/19448953.2018.1530382>
- Ariner, H., & Kader, Y. (2022). On the removal of asylum seekers to third countries and the scope of the EU–Turkey readmission agreement. *International Journal of Refugee Law*, 34(3-4), 416–439. https://academic.oup.com/ijrl/article/34/3-4/416/7076571?__cf_chl_tk=HmvW1_loyHXWqzpskbzMM3TRWvqyLlKvzx7s0i_jdcg-1772531109-1.0.1.1-QcYB96ixaHPukDdOD6jRPDzUdnvR5XEXMqljh1ZqH5S0
- Asseburg, M. (2020). *Reconstruction in Syria: Challenges and policy options for the EU and its member states*. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP).
- AB Dış ilişkiler Servisi, (2016). *A shared vision, common action: A stronger Europe. A global strategy for the European Union's foreign and security policy*. https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2013). *Action plan for resilience in crisis-prone countries 2013–2020*. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd2013-227_EN.pdf
- Avrupa Komisyonu (2014). *EU resilience compendium: Saving lives and livelihoods*. http://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/eu_resilience_compendium_en.pdf
- Avrupa Komisyonu (2024). Eighth Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey. https://enlargement.ec.europa.eu/eighth-annual-report-facility-refugees-turkey_en
- Avrupa Komisyonu (2025) EU Facility for Refugees in Turkey. List of Projects committed, contracted and disbursed: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/49484102-739e-407f-888d-fa7d2dc33879_en?filename=Facility%20for%20Refugees%20in%20Turkey%20-%20List%20of%20Projects.pdf
- Avrupa Sayıştay (2024). Special report 06/2024: The facility for refugees in Turkey. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/refugees-turkey-27-2018/en/>
- Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Syrian refugees in Turkey: Pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41–57. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1192>
- Barbé, E., & Morillas, P. (2019). The EU global strategy: The dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(6), 753–770. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09557571.2019.1588227>
- Bargués, P., & Morillas, P. (2021). From democratization to fostering resilience: EU intervention and the challenges of building institutions, social trust, and legitimacy in Bosnia and Herzegovina. *Democratization*, 28(7), 1319–1337. <https://doi.org/10.1080/13510347.2021.1900120>
- Boztaş, Ö. (2019). Shrinking humanitarian space in Turkey: The government of Turkey's agency in shaping the operations of humanitarian NGOs in Turkey. *METU Studies in Development*, 46. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/58113>
- Casaglia, A., & Pacciardi, A. (2022). A close look at the EU–Turkey deal: The language of border externalisation. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 40(8), 1659–1676. <https://doi.org/10.1177/23996544221100149>
- Council of the European Union. (2013). *Council conclusions on EU approach to resilience*. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/137319.pdf

- Curzi, C. L. (2016). The externalisation of European borders: Steps and consequences of a dangerous process. *Open Migration*. <https://openmigration.org/en/analyses/the-externalisation-of-european-borders-steps-and-consequences-of-a-dangerous-process/>
- Dempsey, K. E., & McDowell, S. (2019). Disasters depiction and geopolitical representations in Europe's migration 'crisis.' *Geoforum*, 98, 153–160.
- Fakhoury, T. (2019). Contested meanings of resilience building: How great expectations in Brussels are dashed in Beirut. *London School of Economics and Political Science Middle East Centre Blog*. <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2019/07/05/contested-meanings-of-resilience-building-how-great-expectations-in-brussels-are-dashed-in-beirut/>
- Fröhlich, C. (2018) Shrinking Spaces of Humanitarian Protection. GIGA Focus Middle East <https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/shrinking-spaces-of-humanitarian-protection>
- Hinnebusch, R. (2020). The battle over Syria's reconstruction. *Global Policy*, 11(1), 113-123.
- Huber, D., & Woertz, E. (2021). Resilience, conflict, and areas of limited statehood in Iraq, Lebanon, and Syria. *Democratization*, 28(7), 1261–1279. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2021.1940967>
- Human Rights Watch. (2016). Why the EU-Turkey migration deal is no blueprint. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2016/11/14/qa-why-eu-turkey-migration-deal-no-blueprint>
- Human Rights Watch. (2022). Turkey: Hundreds of refugees deported to Syria. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2022/10/24/turkey-hundreds-refugees-deported-syria>
- Ineli-Ciger, M., Ulusoy, O., & Ovacık, G. (2024, February). *The EU-Turkey cooperation in the field of migration and asylum: What is wrong with it and how to fix it?* (Policy Brief). Ineli- Project. <https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2024/02/ASILE-POLICY-BRIEF-Turkey.pdf>
- Juncos, A. (2017). Resilience as the new EU foreign policy paradigm: A pragmatist turn? *European Security*, 26(1), 1–18. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2016.1247809>
- Kayaoglu, A. (2020). Labour Market Impact of Syrian Refugees in Turkey: The View of Employers in the Informal Textile Sector in Istanbul. *Migration Letters*. <https://doi.org/10.33182/ml.v17i5.891>.
- Korosteleva, E. A., & Flockhart, T. (2020). Resilience in EU and international institutions: Redefining local ownership in a new global governance agenda. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 153–175. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2020.1723973>
- Küçükaya, Y. E. (2024). *Deciphering the policy-laundering machine: A critical analysis of cash-based aid and the ESSN in Turkey* (Unpublished doctoral dissertation). Middle East Technical University (ODTÜ).
- Landell Mills. (2021). *Strategic mid-term evaluation of the Facility for Refugees in Turkey 2016–2019/2020: Final report volume I – Main report*.
- Lehner, R. (2019). The EU-Turkey 'deal': Legal challenges and pitfalls. *International Migration*, 57(2), 176–185.
- Mandıracı, B. (2020). *Sharing the burden: Revisiting the EU-Turkey migration deal*. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/cmt/europe-central-asia/turkiye/sharing-burden-revisiting-eu-turkey-migration-deal>
- Magen, A., & Richemond-Barak, D. (2021). Anticipating global and diffuse risks to prevent conflict and governance breakdown: Lessons from the EU's southern neighbourhood. *Democratization*, 28(7), 1239–1260. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2021.1940968>
- MEDAM. (2022). *Refugee protection in the EU: Building resilience to geopolitical conflict*. Kiel Institute for the World Economy (IfW).
- Memişoğlu, F., & Ilgit, A. (2017). Syrian refugees in Turkey: Multifaceted challenges, diverse players, and ambiguous policies. *Mediterranean Politics*, 22(3), 317–338. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13629395.2016.1189479>
- Moreno-Lax, V., & Lemberg-Pedersen, M. (2019). Border-induced displacement: The ethical and legal implications of distance-creation through externalisation. *Questions of International Law*, 56(1), 5–33.
- Muftuler-Bac, M. (2022). Externalisation of Migration Governance, Turkey's Migration Regime, and the Protection of the European Union's External Borders. *Turkish Studies* <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683849.2021.1943661>
- Okpanachi, E., & Kaunert, C. (2023). Migrants in the throes of multiple crises: Fragmented state authority, informal networks, and forced (im)mobilities in Libya. *Third World Quarterly*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2023.2290674>
- Ovacık, G., Ineli-Ciger, M., Ulusoy, O. (2024). Taking Stock of the EU-Turkey Statement in 2024. *European Journal of Migration and Law*, 26(2): 154–178
- Özçürümez, S. (2021). The EU's effectiveness in the Eastern Mediterranean migration quandary: Challenges to building societal resilience. *Democratization*, 28(7), 1302–1318. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2021.1918109>

- Papagianni, G. (2013). Forging an external EU migration policy: From externalisation of border management to a comprehensive policy? *European Journal of Migration and Law*, 15(3), 283–299.
- Petillo, K. (2023). *From aid to inclusion: A better way to help Syrian refugees in Turkey, Lebanon, and Jordan*. European Council on Foreign Relations (ECFR). <https://ecfr.eu/publication/from-aid-to-inclusion-a-better-way-to-help-syrian-refugees-in-turkey-lebanon-and-jordan/>
- Pries, L., & Zülfikar Savci, B. S. (2023). Between humanitarian assistance and externalizing of EU borders: The EU-Turkey deal and refugee-related organizations in Turkey. *Journal on Migration and Human Security*, 11(1), 57–74. <https://doi.org/10.1177/23315024231156381>
- Saatçioğlu, B. (2019). The European Union's refugee crisis and rising functionalism in EU- Turkey relations. *Turkish Studies*, 21(2), 169–187. <https://doi.org/10.1080/14683849.2019.1586542>
- Saatçioğlu, B. (2016). *Turkey and the EU: Strategic rapprochement in the shadow of the refugee crisis*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2016/01/21/turkey-and-the-eu-strategic-rapprochement-in-the-shadow-of-the-refugee-crisis/>
- Scott-Smith, T. (2018). Paradoxes of resilience: A review of the World Disasters Report 2016. *Development and Change*, 49, 662–677. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/dech.12384>
- Sert, D., & Alparslan, S. (2022). Externalising externalisation and bad governance of migration in the EU: Turkey learning from Europe. In D. Soyaltin-Colella (Ed.), *EU good governance promotion in the age of democratic decline* (pp. 71–87). Palgrave Macmillan.
- Soyaltin Colella, D., Saatçioğlu, B., & Buhari Gülmez, D. (2023). Illiberal challenges to the European Union's legitimacy from within and without: The rule of law and refugee crises. *Journal of Contemporary European Studies*, 31(4):1192-1205, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2022.2112158>
- Sönmez, P., & Kırık, H. (2017). Turkish-EU readmission agreement: A critique of EU-Turkey migration dialogue. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(25), 1–26.
- Stollenwerk, E., Börzel, T. A., & Risse, T. (2021). Theorizing resilience-building in the EU's neighbourhood: Introduction to the special issue. *Democratization*, 28(7), 1219–1238. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2021.1957839>
- Şanlıer, İ. (2022). *Turkey country report: Global asylum governance and the European Union's role (D5.2)* (Policy Brief). ASILE Project.. <https://www.asileproject.eu>
- Tocci, N. (2020). Resilience and the role of the European Union in the world. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 176–194. <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1640342>
- UNCHR (2025) Syria Refugee Crisis Explained, 13 Mayıs, <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained>
- Ulusoy, O., & Battjes, H. (2017). *Situation of readmitted migrants and refugees from Greece to Turkey under the EU-Turkey statement*. VU Amsterdam Migration Law Series, 15.
- Ulusoy, O., Yigit-Aksu, Ö., Ineli-Ciger, M., Ovacik, G. (2025). Cooperation for Containment: An Analysis of the EU-Türkiye Arrangements in the Field of Migration. In: Carrera Nunez, S.,
- Ulusoy, O. (2025). Financing Externalisation: The Role That EU Funds Play in Shaping the Turkish Asylum and Migration Policies. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 23(1), 91–103. <https://doi.org/10.1080/15562948.2024.2407156>
- UNDP. (2019). *Gaziantep Bildirgesi, Göç ve Yerinden Edilmeye Yönelik Yerel Çözümler Uluslararası Forumu, Gaziantep, Türkiye, 27 Kasım 2019*.
- Üstübcü, A. (2019). The impact of externalized migration governance on Turkey: Technocratic migration governance and the production of differentiated legal status. *Comparative Migration Studies*. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-019-0159-x>
- Üstübcü, A., and A. İçduygu. 2018. «Border Closures and the Externalisation of Immigration Controls in the Mediterranean: A Comparative Analysis of Morocco and Turkey.» *New Perspectives on Turkey* 59: 7–3
- Wagner, W., & Anholt, R. (2016). Resilience as the EU Global Strategy's new leitmotif: Pragmatic, problematic, or promising? *Contemporary Security Policy*, 37(3), 414–430. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2016.1228034>
- World Bank & European Union. (2022). *Syria joint damage assessment of selected cities*. World Bank. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099173502272397116/p172171027e9070310b52e09ce3ad7393cc>

Avrupa Birliği (AB), özellikle Suriyeli mülteci krizinin ardından, göç ve zorunlu yerinden edilme alanındaki dayanıklılık inşası (resilience-building) politikalarını kapsamlı biçimde geliştirmiştir. Bu süreçte çok sayıda çalışma, AB'nin komşuluk politikası kapsamında özellikle Ürdün ve Lübnan'da izlediği politikaların etkinliğini şekillendiren faktörleri analiz etmiştir. Ancak, AB'nin en büyük insani yardım girişimi olan Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT), literatürde görece sınırlı ilgi görmüştür. Bunun temel nedenlerinden biri, Türkiye'nin resmi AB üyelik adayı konumunun, programın uygulanmasına siyasi bir karmaşıklık katmasıdır. Bu politika analizi, FRIT mekanizmasını AB'nin mülteci yönetiminde benimsediği dayanıklılık stratejileri çerçevesinde incelemektedir. Analiz, Aralık 2024'teki rejim değişikliğinin ardından Suriyeli mültecilerin geri dönüş olasılığının yeniden gündeme gelmesiyle özel bir önem kazanmıştır. Türkiye örneğinden elde edilen bulgular, AB'nin dayanıklılık inşa stratejilerini Suriye'de uzun vadede etkili ve sürdürülebilir politikaları destekleyecek biçimde nasıl yeniden tasarlayabileceğine dair önemli politika öngörülerini sunmaktadır.

➤ turkey.fes.de